

(Данас, 26.01.2009)

Њујорк - Постоји консензус да ће рецесија у Америци, која траје већ годину дана, бити дуга и дубока, као и да ће готово све земље бити погођене. Увек сам сматрао да је схватање, да ће оно што се догодило у Америци бити изоловано од остатка света, представљало мит. Догађаји показују да је тако. На срећу, Америка најзад има председника са неким схватањем природе и озбиљности проблема, који је стао на страну јаког стимулативног програма. То ће, заједно са усаглашеном акцијом других влада, омогућити да пад буде мање тежак него што би иначе био.

Федералне резерве САД, које су помогле креирању проблема путем комбинације превелике ликвидности и мањка регулативе, покушавају да направе измене, плављењем привреде ликвидношћу, што је потез који је, у најбољем случају, једино спречио да ствари буду још лошије. Није изненађујуће да они, који су помогли да се створе проблеми и нису видели да се приближава несрећа, нису обавили мајсторски посао у решавању тих проблема. Динамика пада је покренута и ствари ће се погоршавати пре него што се поправе. На неки начин, Федералне резерве личе на пијаног возача који, изненада схватајући да ће слетети с пута, почиње нагло да скреће с једне на другу страну. Одговор на недостатак ликвидности је што више ликвидности. Када привреда почне да се опоравља и банке почну да позајмљују, да ли ће моћи лако да повуку ликвидност из система? Да ли ће се Америка суочити са нападом инфлације? Или, још вероватније, да ли ће Фед претерано реаговати, спутавајући опоравак већна самом почетку? Имајући у виду до сада показану несигурност, не можемо имати много поверења у оно што нас чека.

Ипак, нисам сигуран да је присутно довољно схватање неког од основних проблема с којима се суочава глобална економија, без чега актуелна глобална рецесија вероватно неће уступити место снажном расту - без обзира на то колико Фед добро обави свој посао. Дуго су САД играле важну улогу у обезбеђивању да глобална економија функционише. Раскалашност Америке, чињеница да најбогатија земља у свету није могла да живи у границама својих могућности, често је била критикована. Али, можда би свет требало да буде захвалан јер без раскалашности Америке било би недовољно глобалне агрегатне тражње. У прошлости, земље у развоју су попуњавале ту улогу,

стварајући трговину и фискалне дефиците. Али, платиле су високу цену па су сада у моди фискална одговорност и конзервативне монетарне политике. Заиста, многе земље у развоју, у страху од губитка економског суверенитета према ММФ, као што се догодило током финансијске кризе у Азији 1997. године, акумулирале су стотине милијарди долара у резервама. Новац стављен у резерве је приход који није потрошен. Штавише, растућа неједнакост у већини земаља значила је да је новац прешао од оних који би га потрошили код оних којима је толико добро да, колико год покушавали, не могу да га потроше. Незасити апетит света за нафтом, изнад могућности и спремности да је производи, постао је трећи фактор. Растуће цене нафте пренеле су новац ка земљама богатим нафтом и поново допринеле поплави ликвидности. Иако су цене нафте пале за сада, снажан опоравак могао би поново да их вине у висине.

Дуго су људи говорили готово с одобравањем о поплави ликвидности. Али то је била само друга страна онога о чему је Кејнс бринуо - недовољне глобалне агрегатне тражње. Потрага за повраћајем допринела је непромишљеном задуживању и ризиковању који леже у основи ове кризе. Америчка влада ће се делимично искупити за растућу штедњу потрошача у САД. Али, ако потрошачи буду прешли пут од скоро нулте штедње до скромних четири, пет одсто БДП, онда депресивни ефекат на тражњу (у комбинацији са оним који настаје због пада у инвестицијама, извозу и потрошњи државних и локалних влада) неће бити у потпуности отклоњен чак ни са највећим програмима потрошње владе. За две године владе ће, опрезне због великих повећања дугова који су настали из мегаспасилачких пакета и изненађујућих дефицита, бити под притиском да постигну суфиците. Пре неколико година, постојала је забринутост због ризика од хаотичног распламсавања „глобалних неравнотежа“. Актуелна криза може да се посматра као део тога, али мало се ради на основним проблемима који су подстакли те неравнотеже. Потребни су нам не само тренутни стимуланси већи дугорочна решења. Није ситуација таква да је постојао мањак потреба; само је то да они, који би могли да изађу у сусрет тим потребама, немају довољно новца.

Прво, морамо да преокренемо забрињавајуће трендове растуће неједнакости. Још прогресивније опорезивање прихода такође ће помоћи стабилизацији економије путем онога што економисти називају „аутоматски стабилизатори“. Такође би помогло да су напредне развијене земље испуниле своје обавезе према најсиромашнијима у свету подизањем буџета за међународну помоћ на 0,7 одсто БДП. Друго, свету су потребне огромне инвестиције ако жели да одговори на изазове глобалног загревања. Транспортни системи и животни обрасци морају бити драматично промењени. Треће, потребан је глобални систем резерви. Има мало смисла за најсиромашније земље света да позајмљују новац најбогатијима по малим каматним стопама. Систем је нестабилан. Систем резерви у доларима се бори, али вероватно ће бити замењен долар-евро или долар-евро-јен системом који је још нестабилнији. Годишње емисије глобалне резервне валуте (коју је Кејнс називао банкор, а ММФ назива специјална права вучења) могле би

Тежак пут до опоравка

Пише: Џозеф Стиглиц
понедељак, 26 јануар 2009 19:34

да помогну расту глобалне агрегатне тражње и могле би да буду искоришћене да промовишу развој, као и за проблеме глобалног загревања. Ова година биће суморна. Питање које треба да поставимо сада јесте како можемо да повећамо вероватноћу да ћемо, на крају, поћи путем снажног опоравка?

(Аутор је професор економије на Колумбија универзитету и добитник Нобелове награде за економију 2001. године)